

(kísérletek, anyagok, számítógépes használat, kisebb műszerek stb.) használható, továbbá fiatal kutatók alkalmazására, senior kutatók jövedelmének maximum 20 százalékos növelésére; személyi kiadásokra összesen a támogatás 30%-a fordítható. Az intézetek, amelyekben a kutatók dolgoznak, illetve ahol a kutatást végzik, legfőképpen 15 százalékot fordíthatnak rezszi-(overhead) költségekre, és maximum 2%-ot számíthatnak föl a pénzkezelésért. 1992-ben újabb pályázatokra – mint írtuk – 300 millió forintot tervezett az OTKA. A beérkező 1045 tematikus pályázat támogatási igénye négy évre 4,4 milliárd forintnál több volt, ebből 1992-től 1,1 milliárdot kellett volna folyósítani.

A bevezetőben ismertetett bírálati és döntési eljárással a szakkollégiumok 552 pályázatot fogadtak el, amelyek négyéves finanszírozása 960 millió forint, ebből 283 millió terheli az idei évet.

Az előző évi döntésekkel összehasonlítva az idén jóval kevesebb pályázatot fogadtak el, egyrészt azért, mert kisebb összeg állt rendelkezésre az újabb pályázatok támogatására, másrészt azért, mert az idén már nem volt olyan nagy szükség "mentő műveletre", mint tavaly. Így erőteljesebben lehetett érdemi alapon selektálni a pályázatokat. Egyébként az igényelt összegnek most is kevesebbet kaptak a pályázók. A 300 milliós keretből fennmaradt 17 millió forint még az idén kiosztható.

Fiatal kutatók támogatása

A 35 évesnél fiatalabb kutatók pályázatainak támogatására 60 millió forint állt rendelkezésre 1992-re. Erre 432 pályázatot nyújtottak be 988 millió forintos támogatási igénnyel a teljes kutatási időszakra. 251 pályázatot fogadtak el 230 milliós támogatásról döntve a teljes kutatási periódusra. Igen kiemelkedő minőségűnek ítélték meg a fiatal kutatók pályázatait, ezért ezek egy részét nem is ebből a keretből támogatja az OTKA, hanem mint tematikus pályázatot a főtebb említett 283 milliós keretből. Továbbá úgy határozott a bizottság, hogy jövőre növeli a fiatal kutatók pályázataira szánt összeget.

Számítógépesítés és műszerezés

A számítógépes hálózatokra fordítható forrásokat az Információs Infrastruktúra Fejlesztési program

keretében használtuk föl. Ez a program egyébként négy forrásból táplálkozik, s csupán ezek egyike az OTKA részéről rendelkezésre bocsátott összeg. Ez 1991-ben 60 millió forint volt, az idén 200 millió, és az egyezmény szerint jövőre 100 millió lesz. További 6 millió dollár is e célra kerül felhasználásra a korábban említett világbanki hitelből. Műszerbeszerzésre 1992 első felében 844 millió forintot osztottunk ki, az év második felében pedig 750 milliót folyósítottunk, és pedig túlnyomóan azoknak a műszerközpontoknak, amelyek mérési szolgáltatást biztosítanak minden kutatóknak. Az összeg kisebb részéből támogatjuk az úgynevezett egyedi műszerbeszerzést azzal, hogy ezek a műszerek is egy olyan nemzeti műszerpark részét képezzék, amelyet bármely kutató használhat. Egyébként az 1992. április 17-i döntés alapján a műszerbeszerzési támogatásnak 53,5%-a az élettelen természet- és műszaki tudományok, 44%-a az élettudományok, és 2%-a a társadalomtudományok területén javítja a kutatási feltételeket. Más megközelítésben 46% az egyetemi, 33% az akadémiai, 2% a múzeumi és 19% egyéb kutatóhelyek műszerezettségét szolgálja.

Kilátások és kérdések

Az OTKA-ra vonatkozó törvénytervezetet már elfogadta a kormány, és a parlament döntésére vár. Lényegében az OTKA mai gyakorlatát kodifikálja. Az új bírálati és értékelési rendszer, melyet 1992-ben honosítottunk meg, más fejlett országokét követi. Egy kis országban kétségtelenül nehezebb biztosítani az értékelés "abszolút" objektivitását. Ezért legalább a nagy összegű támogatást kívánó kutatási pályázatok értékelésében élni kívánunk a külföldön élő tudósok közreműködésével. Az elkövetkező években még ki kell alakítanunk a támogatások felhasználásának ellenőrzését. Az OTKA minden döntése nyilvános volt eddig is. Arra törekszünk, hogy olyan "public relations"-t fejlesszünk ki, amelynek révén az OTKA tevékenysége és az általa támogatott kutatások eredményei ne csupán a tudósok közt, hanem az érdeklődő közönség szélesebb körében is közismertek legyenek.

Andorka Rudolf
az OTKA Bizottság elnöke

Gilyén Elemérné
az OTKA Iroda vezetője

Az első magyar politikai– jogi tárgyú CD-ROM adatbázis

A CD-ROM adatbázisokat egyre szélesebb körben alkalmazzák az információterjesztésben mind a világban, mind Magyarországon. Ugyanakkor hazánkban még kevés könyvtárban, információs intézményben van CD-ROM olvasó. A legfőbb gond azonban az, hogy szinte alig van magyar adatbázis, amely

CD-ROM hordozón elérhető lenne. Elmondhatjuk, olyan "ördögi kör" alakult ki, amelyben ahhoz, hogy több magyar CD-ROM adatbázis jelenjen meg, sokkal több felhasználónak kellene rendelkeznie a megfelelő technikai háttérrel; ahhoz viszont, hogy ezt beszerezzék, több magyar adatbázisnak kellene léteznie a piacon.

Ezt a circulus vitiosus törte meg az Országgyűlési Könyvtár azzal, hogy jól ismert PRESSDOK és HUNDOK adatbázisait CD-ROM-on is elérhetővé tette.

A CD-ROM-kiadás ötlete

Az Országgyűlési Könyvtár 1989 óta mágneslemez szolgáltatás keretében tárja fel a magyar politikai és jogi sajtótermékeket. Az adatbázisban található cikkhivatkozások száma 1992 közepén már meghaladta a 120 000-et. Számos új felhasználónk tartott igényt a régebbi adatokra is. Az adatbázis nagy mérete miatt viszonylag kényelmetlen volt az adatállományok átadása, telepítése a felhasználóhoz. Ugyanakkor egyre több felhasználó került olyan helyzetbe, hogy merevlemez-kapacitása kezdett kimerülni. Logikus következménye volt mindennek az a gondolat, hogy alternatív adathordozón is kínáljuk adatbázisainkat.

Az ötlettől a megvalósításig

1992 tavaszán az Arcanum Bt. elhatározta, hogy úttörő szerepre vállalkozik, és CD-ROM-on is kiadja a Bibliát, felváltva ezzel a mágneslemez terjesztést. A Bibliához kifejlesztett teljes szövegű (fulltext) keresésre alkalmas szoftvert adaptálták CD-ROM-ra. Mivel ez a szoftver más szöveges adatbázisokhoz is alkalmazható volt, és a CD-ROM kapacitását a Biblia teljes szövege egyáltalán nem töltötte ki, olyan szolgáltatókat kerestek, akik készen álltak adatbázisuk CD-ROM-on való megjelenítésére. Így jött számításba az Országgyűlési Könyvtár PRESSDOK és HUNDOK adatbázisa.

A CD-ROM-kiadás legjelentősebb költségtervezője – természetesen az adatbázis létrehozásán kívül – a mesterlemez előállítás. A másolatok sokszorosítása viszonylag olcsó. Azáltal, hogy egy lemezre több adatbázis kerül, az adatbázist forgalmazó intézmények meg tudják osztani a mesterlemez előállítási költségeit. Így a viszonylag szegényebb intézmények is képesek finanszírozni a CD-ROM kiadását, továbbá a CD-lemez eladási árát is alacsonyabban tudják tartani.

A PRESSDOK és HUNDOK CD-ROM-változata

Az Országgyűlési Könyvtár fenti két adatbázisának CD-ROM-változata számos előnyt kínál. Először is jelentős hely takarítható meg a merevlemezen. Másodszor, a teljes adatbázis együttesen kereshető, nincs évenkénti bontás. A keresőszoftver is többféle keresőműveletet tesz lehetővé. A CD-ROM-változat ezenkívül tartalmaz angol és német nyelvű tárgyszavakat is, ezzel a külföldi felhasználók számára is használhatóvá válik.

A rekordok szerkezete szinte teljesen megegyezik az eredeti PRESSDOK-verzió rekordképeivel. Az alábbi mezőket alkalmazzuk:

- a forrás adatai: a folyóirat neve, éve, száma és az oldalszámazás;

- a szerző vagy szerzők;
- a cikk címe;
- a tartalomra utaló rövid szöveg;
- témakódok, ill. azok verbális feloldása magyarul, németül, angolul.

A keresés úgy történik, hogy kitöltjük a keresőmaszkot, amely a kereshető mezőkből áll (lásd 1. ábra). A maszk kitöltésénél bonyolult keresőkérdéseket fogalmazhatunk meg, alkalmazhatunk különböző csonkoló karaktereket, Boole-algebrai (ÉS, VAGY, NEM), helyzeti (két szó távolsága) operátorokat. Megadhatjuk az egyes mezők közti operátorokat is. Igen nagy segítség, hogy a kereshető mezők indexszótárát is lehívhatjuk, és abból kiválaszthatjuk a kérdésünknek megfelelő szót vagy kifejezést (lásd 2. ábra).

Megjelenítés	Nyomtatás	Keresés	Opciók	Exit	4.halmaz	1/1
Műveletek (NW) - max. n szó távolság (nN) - max. n szó táv. sorrend nélkül (S) - egy elő fordulásban (F) - egy mezőben AND - egy rekordban NOT - DE NEM OR - VAGY Kérdések: * Cím, Tárgyszó: Horn memoár and (HDK (5W) határ) Kód: magyar: english: deutsch: forrás: Év: Szerző: Filénév: Kapcsolat: AND OR						
Tab-Kapcsolat F2-Szótár F3-Korábbi k. F5-Műveletek Enter-Keresés Esc-Kilépés						

1. ábra

Megjelenítés	Nyomtatás	Keresés	Opciók	Exit	4.halmaz	1/1
Műveletek 7 CSABA 2 CSABA 2 CSABÁVAL 47 CSAK 1 CSAKAZÉRTIS 9 CSALAD 1 CSALADFAKUTATÁS 1 CSALÁDI 1 CSALÁDJA 1 CSALÁDJATNAK 1 CSALÁDJOG 1 CSALÁDOKAT 1 CSALÁDREGÉNYÉNEK 2 CSALÁDROL Kapcsolat: k: Készülő th. Sorozás: 5. Fájl neve: SET_0005						
Év: Szerző: Filénév:						
PgUp/PgDn +, -, Home/End Del Enter-Kiválasztás Esc-Kilépés						

2. ábra

A találatok megjeleníthetők a képernyőn, kinyomtathatók, vagy adatállományba írhatók. A megjelenítési formátum korlátozottan ugyan, de változtatható. Kár, hogy nincs mód a találati halmazból kiválogatni a szükséges tételeket.

A keresés alapvetően a cím, illetve a tartalomra utaló rövid, természetes nyelvű szöveg szavaira történik. Így lehet keresni személynevekre, intézményekre vagy vállalatok nevére, fogalmakra. Az általános fogalmi szinten való keresést a tematikus kódok teszik lehetővé. Szerencsére a témakódok jelentését nem kell kívülről tudni, mivel azok verbális feloldását a program tartalmazza, méghozzá három nyelven: magyarul, németül és angolul. Tehát ugyanazt a találati halmazt kapjuk meg akkor, ha a Social security, vagy a Sozialsversicherung, vagy a Társadalombiz-

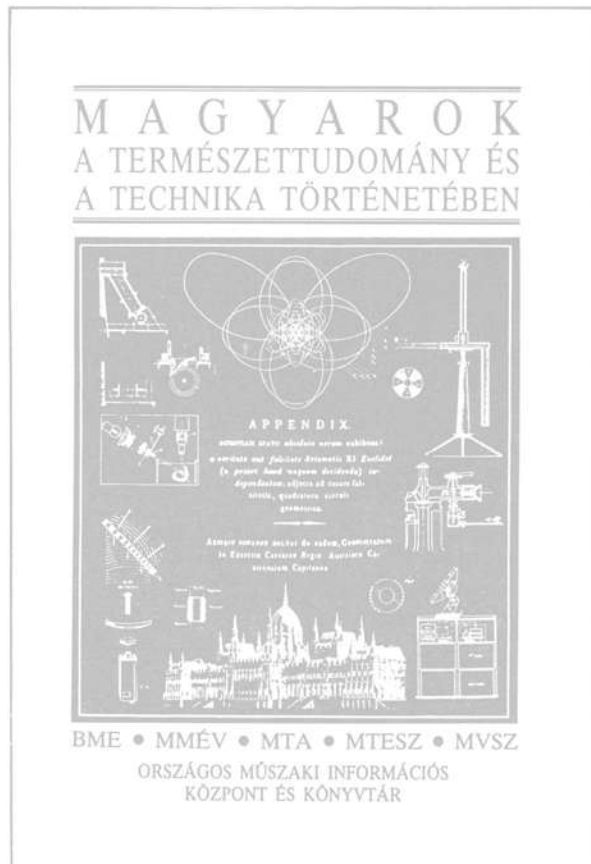
tosítás kulcsszóra keresünk, mint ha az E4 témakódra.

A PRESSDOK és a HUNDOK megjelenítése CD-ROM-on könnyebbé teszi az elmúlt évek politikai, gazdasági eseményeit kutatóknak, mivel gyorsan, hatékonyan visszakereshetők a magyar, illetve a külföldi sajtóban megjelent írások. Nagy kérdés, hogy lesz-e folytatás. Elképzelésünk szerint, ha lesz

megfelelő kereslet a CD-ROM-ra, évente egy vagy két alkalommal jelentetnénk meg a frissített adatokkal kumulált adatbázist CD-ROM adathordozón, a havi aktualizálás pedig továbbra is mágneslemezen történne.

Rónai Iván
(Országgyűlési Könyvtár)

Életrajzi lexikon a "Kit magyarrá tett értelem, parancs, sors, szándék, alkalom" jegyében

Magyarok a természettudomány és a technika történetében: Életrajzi lexikon A-tól Z-ig /főszerk. Nagy Ferenc. – Jav. és bőv. kiad. – Bp.: OMIKK, 1992. – 687 p. ISBN 963 593 171 9

A Magyarok III. Világkongresszusára és a vele kapcsolatos mérnöktalálkozóra megjelent életrajzi lexikon – egy 1986-ig, a *Magyarok a természettudomány és technika történetében* címen megrendezett első világtalálkozásig visszatekintő vállalkozás javított és bővített kiadásaként – 510 olyan természettudós, orvos és mérnök életrajzát tartalmazza, aki

► nemzetközi hírnévre, de legalábbis országos jelentőségre tett szert,

- a történeti Magyarországon születvén vagy tevékenykedvén, magát magyarnak tartotta, és
- nincs már az élők sorában.

A lexikon e fő, tehát életrajzi részét (17–595. p.) több kiegészítés és mutató követi. Így:

- A dokumentum- és tanulmánykötetről szóló tájékoztatás, amely szerint a lexikonszerkesztés mellett folyik ez a természettudományos-műszaki eredményeinket másként bemutatni szándékozó gyűjtő és elemző tevékenység is, hogy aztán a honfoglalás 1100. évfordulójára publikussá válják. Ízelítőül itt kapunk is ebből a gyűjtésből éppen ötvenlapnyi képanyagot (601–650. p.).
- Összefoglaló bibliográfia (651–661. p.), amelyben célirányos csoportosítással (átfogó hazai életrajzgyűjtemények; nemzetközi életrajzgyűjtemények, enciklopédiák; kiadványsorozatok, periodikák; interjú- és portrékötetek; tudosemigração; tudományágak szerinti válogatás a magyar természettudományos és műszaki haladás történetét bemutató művekből) a vonatkozó irodalomnak régebbi és újabb színe-java megtalálható.
- Személynévmutató (időrendi sorrendben), amelynek azért lehet örülni, mert természettudósaink-műszakiaink időbeli szóródásáról ad szemléletes és érdekes képet. A névsorban a "legöregebb" Vitéz János (1408–1472), a "legfiatalabb" pedig Györgyi Géza (1930–1973).
- Személynévmutató (ábécérendben), amely mindössze arra szolgál, hogy gyorsabban lehessen szemügyre venni a fő rész "szereplőit".
- Helynévmutató; benne minden olyan helynév szerepel, amely a fő rész életrajzi szövegeiben előfordul (tehát a hivatkozott irodalom esetleges helynevei e mutatóban nincsenek benne).

Visszatérve az életrajzi részre: mindenekelőtt szócikkeinek a lexikonszerkesztés szokásaihoz képest oldottabb, narratívabb stílusát kell megdicsérni. Olyik-másik életrajz már-már minieszévé nemeseedik. Hogy ez ekként sikeredett, annak köszönhető, hogy a vállalkozás neves szerzőkkel (majdnem kétszázal) dolgozott. Az is emeli a szócikkek értékét, hogy – ha vannak – feltüntetik az ismertett kiválóság főbb műveit, illetve a róla szóló bel- és külföldi irodalmat is.